

E. Jung-Palczewska (red.)

Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kuksewicza

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2000, s. 204.

Opublikowana, pod koniec ubiegłego roku *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zdzisława Kuksewicza* jest darem z okazji siedemdziesięciolecia Jego urodzin. Profesor Zdzisław Kuksewicz, poważany i ceniony na świecie i w kraju znawca filozofii średniowiecznej, był wychowawcą wielu pokoleń filozofów w Uniwersytecie Łódzkim. Jego kilkunastoletnia działalność dydaktyczna pozwoliła Mu wychować grupę historyków filozofii średniowiecznej, kontynuujących Jego pracę, a także uczniów, którzy swoje zainteresowania skupili wokół innych dziedzin filozofii, co znajduje odzwierciedlenie w omawianej książce.

Prezentowany tom zawiera dwanaście artykułów, których autorami są uczniowie i przyjaciele Profesora - pracownicy Centre Nationale de Recherche Scientifique w Paryżu, Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Łódzkiego oraz Akademii Medycznej w Łodzi. Studia obejmują swym zakresem zagadnienia z dziedziny etyki, filozofii prawa, współczesnych teorii estetycznych oraz filozofii średniowiecznej, zaświadczać o tym, iż zajmowanie się historią filozofii średniowiecza daje doskonale przygotowanie do tego, by uprawiać różnorodną refleksję filozoficzną. Tak więc artykuły, zawarte w omawianym tomie, można podzielić na dwie grupy: pierwsza obejmuje wszystkie studia, które nie dotyczą mediewistyki; druga obejmuje te, poświęcone problemom z zakresu filozofii średniowiecznej.

Pierwsza grupę prac otwiera artykuł, autorstwa Anny Alichniewicz (*O działaniu i zaniechaniu*), poświęcony zagadnieniu rozbieżności interpretacyjnych, ukazujących kontrowersje, jakie wzbudza problem moralnej różnicy między działaniem a zaniechaniem. "Doktryna działania i zaniechania, pisze autorka, głosi, że działanie powodujące niepożądane skutki jest zawsze moralnie gorsze od mającego te same skutki zaniechania". W dalszych rozważaniach autorka skupia swą uwagę na omówieniu przytoczonej definicji, prezentując odmienne punkty widzenia, poparte przykładami z literatury przedmiotu. Autorka podziela zdanie "tych, którzy odrzucają pogląd, że dla oceny moralnej czynu decydujące znaczenie ma sama tylko różnica między (jakkolwiek rozumianym) działaniem i zaniechaniem. Istotny jest cały kontekst sytuacyjny, trwające i inicjowane procesy, intencje i skutki (zamierzone i przewidywalne), a także powinności moralne i interesy zaangażowanych podmiotów".

Drugi artykuł, z pierwszej grupy, to *Arytmia rysunku*, autorstwa Małgorzaty Kwietniewskiej. Autorka postawiła przed sobą zadanie, które jest "próbą przekształcenia stylu filozoficznej wypowiedzi" wychodząca od innego, niż "zwyczajowy punkt wyjścia teoretycznych rozważań" na temat rytmu mowy i rytmu rysunku. Pretekst dla rozważań stanowi jest litografia Mondriana, pochodząca ze zbiorów Muzeum Sztuki w Łodzi, oraz komentarz jego dzieł, autorstwa Fernanda Berckelaera, znanego jako Michel Seuphor. Dzieła Mondriana i Seuphora, a także refleksje filozofów współczesnych na temat sztuki stanowią źródło inspiracji rozważań autorki, która w konkluzji stwierdza, że "jeśli w sztuce dochodzi do zderzenia dwóch heterogenicznych porządków i charakterystycznych dla nich rytmów, to ze zderzenia tego nie wynika żaden pozytywny lub negatywny rezultat... Sztuka jak życie, tworzy i niszczy w jednym geście: między czasem a przestrzenią".

Trzeci artykuł, którego autorem jest filozof prawa - Marek Zirk-Sadowski (*Problemy interpolacyjne w polskim orzecznictwie sądowym*) omawia zagadnienie stosunku treści norm prawnych, ustanowionych w pewnym momencie, do sytuacji prawnych powstałych przed wejściem tych norm w życie, które określane jest mianem zagadnienia interporalnego, oraz rolę tej problematyki w koncepcji demokratycznego państwa. Podbudowę teoretyczną artykułu stanowi orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu

Najwyższego i Najwyższego Sądu Administracyjnego. W pracy znajdzie czytelnik odwołania do najnowszej literatury przedmiotowej.

Druga grupa artykułów, wchodzących w skład omawianej pracy, poświęcona jest filozofii średniowiecznej - dziedziny, której profesor Kuksewicz poświęcił swoją pracę badawczą. Znaleźć tu można studia obejmujące swym zasięgiem najważniejsze osiągnięcia filozofii średniowiecznej dwunastego, trzynastego i czternastego wieku. Również zakres problematyki, prezentowanej w poszczególnych pracach, obejmuje szeroką paletę zagadnień metafizycznych, logicznych, teoriopoznawczych oraz teologicznych.

Pierwszy artykuł, autorstwa Małgorzaty Frankowskiej-Terleckiej (*Completio mundi. Druga księga Kosmografii Bernarda Silvestris*) omawia poemat epicki, napisany na przemian prozą i metrum, na wzór Boecjuszowego, *O pocieszeniu jakie daje filozofia*, który jest alegoryczną opowieścią o ukształtowaniu świata i człowieka. Autor poematu - Bernard Sylvestris - był związany ze znaną z zainteresowań przyrodniczych, dwunastowieczną Szkołą w Chartres. Omawiany fragment poematu Bernarda pokazuje los człowieka, ściśle związanego z losami Natury. Wydźwięk poematu Bernarda, jak konstatuje autorka, "jest optymistyczny, gdyż przedstawiając niebezpieczeństwa i zagrożenia kondycji człowieka, pokazuje również jego ogromne możliwości i dary jakie otrzymał".

Wiek trzynasty jest w omawianym tomie reprezentowany przez Rogera Bacona. Studium: *Klasyfikacja znaków w De signis Rogera Bacona*, autorstwa Krystyny Krauze-Błachowicz omawia zasadnicze założenia dotyczące definicji znaku i klasyfikacji znaków, które przesądzają o metodologicznej doniosłości dzieła Bacona. Przedstawiona w artykule oryginalna klasyfikacja znaków, przede wszystkim naturalnych, odegrała kluczową rolę w rozwoju teorii języka Rogera Bacona. Miała ona także wpływ na osiągnięcia późniejszych filozofów w dziedzinie logiki i teorii języka.

Czternastowiecznej filozofii, w szczególności filozofii przyrody poświęcono w niniejszym tomie aż trzy artykuły: Marka Genslera, *Antoni Andrzejowy - twórca szkotystycznej filozofii przyrody*; Elżbiety Jung-Palczewskiej, *Procedura secundum imaginationem w czternastowiecznej filozofii przyrody* oraz Roberta Podkońskiego, *Summula infinitatum. Ryszarda Kiblingtona koncepcja nieskończoności na podstawie kwestii: Utrum unum infinitum potest esse maius alio*. Studia te omawiają zagadnienia metodologiczne i teoriopoznawcze, obecne w pracach wybranych myślicieli czternastowiecznych, którzy, mimo iż nie należą do najlepiej znanych nam filozofów średniowiecznych, odegrali istotną rolę w wieku czternastym i znacznie przyczynili się do rozwoju średniowiecznej myśli. Wszystkie trzy artykuły przedstawiają oryginalne rozwiązania myślicieli tamtej epoki na tle ogólnych rozważań, przyczyniając się znacznie do poszerzenia naszej wiedzy historycznej.

Zagadnieniom teologicznym poświęcone są kolejne trzy artykuły: Zenona Kaluży, *La récompense dans les cieux. Remarques sur l'eschatologie de Nicolas d'Autrécourt*; Józefa Piórczyńskiego, *Bóg Eckharta w ujęciu Rudolfa Otto* oraz Rafała Kępy, *Problem wolności ludzkiej i Boskiej przewidziny o przyszłych zdarzeniach przygodnych na podstawie kwestii Tomaszę Wiltona Utrum praedestinatus possit damnari*. Studia te omawiają istotne problemy teologiczne w kontekście zagadnień eschatologicznych i etycznych, powiązanych z koncepcją Boga. Tak jak poprzednio, prezentowane prace czynią głównymi bohaterami dramatu osoby mniej znane czytelnikowi, który nie jest specjalistą w dziedzinie filozofii średniowiecznej, tym samym odkrywając przed czytelnikiem nowe obszary.

I wreszcie ostatnia praca, z grupy artykułów dotyczących wieku czternastego, poświęcona jest koncepcji uniwersytetu Bartłomieja z Jasła (*Bartłomieja z Jasła idea uniwersytetu*). Jej autor, Adam Gogacz, przybliżył nam mało znaną postać pierwszego rekonstruktora Uniwersytetu Krakowskiego - Bartłomieja z Jasła. Bartłomiej czynił starania, poświęcając wiele zabiegów w celu odnowienia podupadłego Uniwersytetu Kazimierzowskiego w początkach lat dziewięćdziesiątych czternastego wieku, zanim idea restauracji uniwersytetu nabrała ostatecznego kształtu. Koncepcja Bartłomieja co do formy przyszłego uniwersytetu znacznie odbiegała od powszechnie przyjmowanych i oparta była na założeniu o współnocie naukowców i studentów, którą otaczają

opiekuńcze skrzydła filozofii. Omawiany artykuł, przedstawia Bartłomieja z Jasła idee na tle historycznych wydarzeń epoki w oparciu o jego mowy uniwersyteckie.

W *Księdze pamiątkowej ku czci Profesora Zdzisława Kuksewicza* znajdzie więc czytelnik całą paletę różnorodnych artykułów napisanych bądź to przez specjalistów, zajmujących się od lat daną dziedziną wiedzy, bądź to młodych ludzi, którzy podejmując nowatorskie problemy zdobywają pierwsze doświadczenia. Wszyscy autorzy, niezależnie od poziomu posiadanej wiedzy, starali się oprzeć swoje prace na oryginalnych źródłach, częstokroć rękopiśmienniczych, oraz najnowszej literaturze przedmiotu, co czyni omawiany tom szczególnie interesującym. Można mieć oczywiście wątpliwości czy umieszczenie w jednym zbiorze tak różnych artykułów ma swe głębsze uzasadnienie poza chęcią wyrażenia "przywiązania, szacunku i wdzięczności" autorów.

Dariusz Gwis